

HADAS MIKLÓS

Határtérség és modernizáció

Mobilitási folyamatok és attitűdök a magyar-szlovák-ukrán hármashatár körzetében

Határ, határmentiség, határnélküliség, határok spiritualizálódása, *határáthágás, határmegvonás*: olyan fogalmak ezek, melyekkel manapság a legkülönbözőbb szövegekörnyezetekben találkozhatunk a napisajtótól a posztmodern filozófiáig, a politikusok beszédeitől a rendszerelméletig. Esszéisták értekeznek a határ nélküli világbirodalom csábító utópiájáról, történészek és közgazdászok vizsgálják a határ és periféria évezredek alakváltozásait, s böszöknység asszonyok bicikliznek át az országhatár másik oldalára, hogy ott lisztet vásároljanak.

Az alábbi írás szerény adalékul kíván szolgálni a határok létevel és fogalmával összekapcsolódó rendkívül sokféle ágazó jelenség-halmaz tanulmányozásához. A Magyarország hármashatár-régióit vizsgáló kutatás keretében¹ összegyűlt empirikus adatok egy részének rövid értelmezését kísérli meg, abban a reményben, hogy a magyar-szlovák-ukrán régióról elmondottak az adatfeldolgozás későbbi fázisában jól összehasonlíthatók lesznek a többi régió adataival.

A kutatás tárgya és hipotézisei

A határ menti régiók vizsgálata rendkívüli lehetőségeket biztosít az empirikus történeti vizsgálatok számára, hiszen a kutató szinte laboratóriumi körülmények között elemezheti azt a folyamatot, melynek során a különböző államok intézményrendszere strukturálisan behatárolja az egyes etnikai csoportokba tartozó egyének létföltételeit, életstílusát és pályáivét. A hármashatár különböző oldalán élő egyének és csoportok összehasonlító szociológiai vizsgálatakor indokoltnak tűnik az egyéni mobilitás középpontba állítása, hiszen ezáltal mikroszinten válik megragadhatóvá és összehasonlíthatóvá a történelmileg kondicionált makro-meghatározottságok összessége. Más szóval: egy ilyen vizsgálatban jó lehetőség kínálkozik a társadalmi változás történeti dimenziójának szisztematikus megragadására, a mikro- és makroszint összekapcsolására és a változók matematikailag-statisztikailag megalapozott és kidolgozott eljárások révén történő feldolgozására.

E dolgozatban előbb a magyar-szlovák-ukrán hármashatár három oldalán élő magyar etnikum három generációjának életstílusbeli változásait kívánom összehasonlítani. Ezt követően a vizsgált népességnek más etnikai csoportokkal szembeni attitűdjeit teszem elemzés tárgyává. Vizsgálódásom főbb elméleti referenciáit mindenekelőtt Pierre Bourdieu életstílus-elemzéseit (főleg: Bourdieu: 1979. 189-249.) és Karl-Ulrich Mayer életút-vizsgálatait (Mayer: 1990. a. Mayer-Huinink 1990. b.) jelentik. Ezek alapján az egyének társadalmi mobilitási pályáivét az egymásra következő generációk makro-meghatározottságú életstílusváltozásaiként fogom föl.

Dolgozatomban két kérdésre keresek választ. Az első: mennyiben és hogyan befolyásolja a régió falusi lakosainak modernizációját és mobilitási esélyeit az a tény, hogy a határ három oldalán, három különböző államban élnek. Más szóval: a kisebbségi léthelyzet hátrányosan hat-e a magyar népesség modernizációjára, mobilitási esélyeire? A második kérdés: a határ különböző oldalain élők milyen attitűdökkel viszonyulnak a különböző népekhez, kisebbségi csoportokhoz. Azaz: a kisebbségi léthelyzet elősegíti-e a más népcsoportokkal szembeni negatív attitűdök, előítéletek kialakulását?

Előzetes föltételezésem szerint a kisebbségi helyzet összességében hátrányosan hat egy népcsoport modernizációs, illetve mobilitási esélyeire. A magyarországi népesség vizsgált három generációja ezért a szlovákiai és ukrainai magyarság azonos kohorszaival összehasonlítva várhatóan erőteljesebb modernizáción és fölfelé irányuló mobilitási folyamatokon ment keresztül a huszadik században. Ami pedig a második kérdésre adandó hipotetikus válaszat illeti: a más népcsoportokkal való tartós együttélés várhatóan csökkent az idegen etnikumokkal szembeni negatív attitűdök, előítéletek kialakulásának valószínűségét, következésképpen a magyarországi népesség attitűdjei föltehetően intoleránsabbnak bizonyulnak majd.

Elemzés

Az 1993 nyarán elvégzett empirikus adatfölvétel során a vizsgált régióban Magyarország húsz településéről 198, Szlovákia tíz településéről 69, húsz ukrainai településről pedig 176, tehát összesen 443 magyar háztartás került a mintába. Az ötven-hatvan év közötti háztartásfők nem csupán önmagukról, hanem a század elején született édesapjukról és átlagosan harminc év körüli első gyermekükéről is közöltek adatokat. Az összehasonlító vizsgálat tehát a három korosztályba tartozó 1 329 fő adatainak fölhasználásával történt.

Az elemzést három változó csoport alapján végeztem (melyeket a kérdőíves adatfölvételből készült SPSS system file-ból válogattam). A *foglalkozási mobilitást* a nagypapa foglalkozása, az apa foglalkozása és a gyermek foglalkozása révén vizsgáltam.² Az *anyagi modernizációt* a nagypapa és az apa házának fürdőszobával és vízöblítéses WC-vel való ellátottságával és házfalaik anyagával mértem,³ míg az *életstílus modernizációjának* indikátoraiul a három generáció szabadidő-eltöltésének módját, a háziállatok tartását és a videolejátszó birtoklását választottam.⁴

Első lépésként *hierarchikus loglineáris elemzést* végeztem,⁵ megállapítandó, hogy mely indikátorok között áll fönn a legerőteljesebb matematikai- statisztikai összefüggés. Előzetes várakozásaimat alátámasztva az alrégióba tartozás bizonyult a legfontosabb változónak. Mindez azt jelenti, hogy a vizsgált magyar háztartások alsósorban aszerint különböztek egymástól, hogy mely országban voltak találhatóak. Így tehát teljesen indokolt volt a határhárom oldalán élő emberek életstílusának és modernizációjának generációk közötti változásait külön-külön vizsgálni.

A három alrégió elkülönített elemzését először *korrespondencia-analízis*⁶ segítségével végeztem el. A *magyarországi alrégió* esetében a legerőteljesebben az apa foglalkozása és a gyermek foglalkozása, alapján különíthetők el az egyes csoportok. (Az első, vízszintes dimenzióban az apa foglalkozása a legtöbbet magyarázó változó, míg a második, függőleges dimenzióban a gyermek foglalkozása diszkriminál legerőteljesebben.)

Mindezek alapján az alrégió településein nagyfából *három történeti életstílus-csoport* körvonalazható (1. ábra). Az első csoportba tartoznak azok a háztartások (Id. az ábra jobb felső harmadát), ahol az apa szellemi foglalkozású, gyermeke pedig felsőfokú végzettséggel és viszonylag jelentős szabadidővel rendelkezik. E csoportban nagy az esélye annak, hogy az apának nincsenek háziállatai, következésképpen a mezőgazdasági tevékenység által meghatározott életvitel kevésbé jellemzi. (Megjegyzendő, hogy az e csoportba tartozók nagypapa is többnyire kvalifikált, s a háztartások jelentős része videolejátszóval rendelkezik.) Mindezek alapján ezt a csoportot *modernizálódott helyi elitnek* nevezhetjük.

Az alrégió második, viszonylag jól körülhatárolható csoportjába azok a háztartások sorolhatók, melyekben az apának és gyermekének szakképesítése van, s a gyermek olykor diplomát nem igénylő szellemi munkakörökben is elhelyezkedhet. Jóllehet az apai házban többnyire már van fürdőszoba, mindhárom korosztály életvitel a mezőgazdasági munka

körül szerveződik, s ezzel összefüggésben szabadidővel nemigen rendelkeznek. Mindezek alapján e csoportot talán *helyi középosztálynak* nevezhetnénk.

A magyarországi alrégió harmadik csoportjába *az alulqualifikáltak* tartoznak. Egyik generáció sem rendelkezik semmiféle szakképesítéssel, így erősen valószínűsíthető, hogy életük elsősorban a mezőgazdasági munkavégzés köré szerveződik. Jellemzőnek tekinthető az is, hogy anyagi modernizációs szintjük alacsony (ezt támasztja alá a fürdőszoba hiányának magas szignifikancia-szintje).

Az ukrain alrégióban az egyes csoportokat a magyarországihoz képest más változók alapján határolhatjuk el egymástól. Itt mindenekelőtt a foglalkozás és a vallási hovatartozás különbözteti meg egymástól a határvidék magyarságát (1. dimenzió), másodsorban pedig az életstílus modernizációja (a 2. dimenzióban legerőteljesebben a videolejátszó birtoklása, majd a háziállatok tartása, illetve a szabadidő megléte diszkriminál).

Ennek alapján ebben az alrégióban a vizsgált népesség körében kétféle életstílus-modell körvonalai rajzolódnak ki (2. ábra). A baloldalon helyezkedik el az a *modernizálódott csoport*, melynek tagjai többnyire katolikusok, az apák szellemi foglalkozásúak, gyermekeik diplomások vagy szellemiek, állatokat nem tartanak, ugyanakkor anyagi modernizációs szintjük viszonylag magas. Velük szemben találjuk a *tradicionális csoportot*, amelybe főleg református családok tartoznak, ahol az apák és gyermekeik nagy valószínűséggel kvalifikálatlanok, kevés szabadidővel rendelkeznek, s anyagi modernizációs szintjük is elég alacsony.

A szlovákiai alrégióban legerőteljesebben az életstílus modernizációja alapján határolhatók el egymástól a helyi társadalom egyes csoportjai, s a foglalkozási mobilitás csupán másodlagos fontossággal bír. (Az ábra első dimenziójában legszignifikánsabb az állattartást, azaz a mezőgazdasági tevékenység súlyát mérő indikátor, melyet a szabadidő mutatója követ. A második dimenzióban mindenekelőtt az apa és a nagypapa foglalkozása diszkriminál.)

Ily módon a szlovákiai alrégióban élő magyarok körében is egy kétpólusú életstílus-modell vázolható föl (3. ábra), ennek szerkezete azonban több vonatkozásban eltér az ukrainaiétól. Szlovákiában is létezik ugyan a helyi társadalom *modernizálódott* és *tradicionális csoportjai* közötti szembenállás (ahol egyik oldalon található a nem mezőgazdasági tevékenységet végző, több szabadidővel és diplomával rendelkezők csoportját, a másikon pedig a mezőgazdaságban dolgozó, szabadidővel nem rendelkező kvalifikálatlanokét). Itt azonban a vallási-felekezeti hovatartozásnak minden jel szerint gyakorlatilag semmiféle jelentősége nincs, ugyanakkor az életstílus modernizációjának megkülönböztető funkciója a három alrégió közül a legmagasabb.

Hogyan értelmezhetjük mindezt? Nyilvánvaló, hogy a három alrégióról elmondottak korlátozott érvényűek. Először is: a korrespondencia-analízisben kevés volt az indikátor, több dimenzió helyett csupán kettőben történt meg az adatok értelmezése, viszonylag alacsony volt a változók közötti asszociációk szignifikancia-szintje. A szlovákiai alrégió kicsi elemszáma miatt az innen származó adatok reprezentativitása megkérdőjelezhető. S akkor még egy szót sem szoltunk a kérdőíves empirikus adatfölvétel és a számítógépes földolgozás kumulálódó korlátairól, melyeknek köszönhetően az intenzívebb, történeti-néprajzi jellegű adatfölvételt technikákhoz képest csak kevésbé finom összefüggések válnak megragadhatókká.

Ám minden hiányossága ellenére a korrespondencia analízis érzékelhetővé tette, hogy az egyes alrégiók összefüggésrendszerében más és más megkülönböztető jegyek válhatnak hangsúlyossá. Láthattuk, hogy *Magyarországon a foglalkozás, Ukrajnában a vallás és a foglalkozás, Szlovákiában pedig az életstílus jellege alapján váltak elsősorban elhatárolhatóvá az egyes társadalmi csoportok*. E technika tehát egyrészt megakadályozta, hogy az alrégiókat ugyanazon változók alapján mechanikusan vessük össze, másrészt izgalmas szempontokat adott a további, intenzívebb vizsgálati eljárásokat alkalmazó kutatásokhoz. Harmadrészt pedig nem csupán az alrégiókon belüli modernizációs folyamatok

relacionális struktúráit segített megragadni, hanem az alrégiók közötti fejlődésbeli eltérések komparatív értelmezéséhez is hozzájárult. A korrespondencia-analízis alapján ugyanis erősen valószínűsíthető, hogy nem tartható az a föltevés, miszerint a kisebbségi léhelyzet hátrányosan hat a határ túlsó oldalain élő magyarság modernizációjára. Mindenesetre ezt látszik alátámasztani az a tény, hogy a szlovákiai magyarság csoportjait elsősorban az életstílus jellege, azaz a kulturális megkülönböztetések révén objektívalódó jelentéstartalmak halmaza teszi elkülöníthetővé egymástól (szemben a régió magyarországi háztartásaival, melyekben sokkal nagyobb a jogilag is kodifikált foglalkozási csoportokon alapuló csoportképződés esélye).⁷

Ha szemügyre vesszük az 1. táblát, nem kell többé föltételes módban fogalmaznunk: egyértelműen elvethetjük első hipotézisünket! Az alrégiók Összehasonlító adatait tartalmazó kereszttábla alapján ugyanis nyilvánvalóvá válik, hogy *csaknem minden szempontból a szlovákiai magyarok tekinthetők a legmodernizálódottabbaknak*: mindhárom korosztályban ők a legmagasabban kvalifikáltak, náluk a legkorszerűbbek a házak (kiemelkedik a téglapépületek és a vízöblítéses vécék mennyisége, s a fürdőszobák aránya is egyértelműen magasabb itt, mint a másik két alrégióban), videolejátszóval is sokkal többen rendelkeznek közülük, s főltűnően csekély körökben a mezőgazdasági jellegű munkát végzők aránya.

A kereszttáblák alapján egyébként a másik két alrégió közötti hasonlóságok a közöttük fennálló különbségeknél fontosabbaknak tűnnek. Majdnem teljesen megegyezik a magyarországi és ukrainai családok három generációjának foglalkozási összetétele, s az anyagi modernizáció tekintetében is legfőljebb minimális a magyarországi alrégió előnye. A magyarországi 70 százalékkal szemben az ukrainai alrégió háztartásainak 94 százalékát jellemző állattartás az egyetlen olyan indikátor, mely alapján az elemző valószínűsítheti a határon inneni életvitel modernizációjának előrehaladottabb voltát.

A rendelkezésre álló változók alapján tehát az első hipotézis elvethető. Ugyanakkor komoly korlátoltságra utalna, ha megelégednénk e szűkös adatbázis fenti technikákkal és módszerekkel történő elemzésével, hiszen a kérdések tucatjai maradtak megválaszolatlanul. Vajon joggal tekinthetjük-e például az állattartást a mezőgazdasági jellegű életvitel indikátorának? S ha esetleg igen, vajon az állattartásnak ugyanaz-e a jelentéstartalma és helye a családok életvitelében mindhárom alrégióban? Figyelmen kívül hagyható-e ennek kapcsán, hogy igencsak különbözik Magyarországon és Ukrajnában a fogyasztási javakkal való ellátottság általános szintje? (Azaz nem lehetséges-e, hogy ami az egyik országban választás, az a másikban kényszer?) Vajon egy ukrainai és egy magyarországi szakmunkás-képesítés gond nélkül összevethető? Vajon a Kassa és Ungvár közelségéből származó regionális kontextuális hatás (illetve a határ innenső oldalán egy ezekkel egyenértékű nagyváros hiánya) mennyiben módosíthatta a változók közötti összefüggéseket?

És így tovább, és így tovább... Miután azonban a jelen vizsgálati szakaszban az ilyen kérdések csupán a kutató jó szándékú tehetetlenségének bizonyítékául szolgálhatnak, befejezésül kíséreljünk meg röviden válaszolni a dolgozat bevezetőjében fölvetett második kérdésre, bízván abban, hogy a rendelkezésre álló adatok ezt lehetővé teszik számunkra.

A 2. tábla alapján először talán a vizsgált népesség különböző nemzetek és népcsoportok iránti attitűdjeinek hasonlóságait ajánlatos kiemelni. Mindhárom alrégióban legkedvezőbb a két távolibb nyugati nemzet, az amerikaiak és a németek megítélése (noha az irántuk megnyilvánuló szimpátia Ukrajnában következetesen alacsonyabb). Egészen hasonló a zsidók iránti többnyire pozitív beállítódás is. A cigányokhoz mindhárom ország magyarsága negatív attitűddel viszonyul, noha-mint látni fogjuk-e negatív attitűd mértékében szignifikáns eltérések tapasztalhatók. További fontos hasonlóság, hogy a kisebbségben élő magyarok igen pozitívan viszonyulnak országuk nemzetalkotó többségéhez (a szlovákiai alrégióban élő magyarok 69 százaléka kedveli a szlovákokat, míg az ukrainaiak 66 százaléka az ukránokat).

A három alrégió magyarságának attitűdjeiben ugyanakkor lényeges eltérések is megfigyelhetők. Amint azt a tábla legalsó sorában található átlagok bizonyítják, a magyarországiak sokkal kedvezőbben ítélik meg az idegen népcsoportok tagjait, mint a másik két alrégió polgárai, s az Ukrajnában élők tűnnek a leginkább előítéleteseknek. E téren igen jellemzőnek tekinthetjük, hogy míg a magyarországi alrégióban 53 százalék mondta, hogy nem szereti a Cigányokat, addig az így válaszoló aránya a szlovákiai megkérdezettek között 68, az ukrainaiak esetében pedig 72 százalék volt.

Lényegében hasonló az arabok iránti attitűdök megoszlása is: míg a magyarországiaknak csupán a 26 százaléka viszonyult negatívan e népesoporthoz, addig az ukrainai magyarok 40 s a szlovákiaiak 56 százaléka mutatkozott kifejezetten arabellesnek! Ezek az adatok már csak azért is elgondolkodtatóak, mert nem valószínű, hogy a megkérdezettek jelentős személyes tapasztalatokkal rendelkezzenek az arabokat illetően. (Persze az sem zárható ki teljesen, hogy a közeli nagyvárosokban - Kassán és Ungváron - volt alkalmuk arabokkal találkozni. Ha ez így volna, a tényleges negatív élmények valószínű hiánya miatt erőteljes negatív attitűdjeik még nehezebben volnának értelmezhetők.)

Mindezek alapján a dolgozat bevezetőjében megfogalmazott második hipotézis csupán részben állja meg a helyét. Mert igaz ugyan, hogy a vizsgált kisebbségi magyarok lényegében toleránsnak bizonyultak az országaikban élő többségi nemzet iránt, ugyanakkor attitűdjeik kirívóan elutasítóak voltak a társadalmi térben alattuk elhelyezkedő cigánysággal, illetve a tömegkommunikáció által gyakorta negatív színben föltüntetett arabokkal szemben. A jelen összefüggésrendszerben sajnos megválaszolhatatlan, hogy e kisebbségi csoportokban vajon milyen módon kapcsolódnak egymáshoz a másokkal szembeni pozitív és negatív attitűdök. Nem tudható egyértelműen, vajon ezen attitűdök összeállnak-e rendszerré, s ha igen, minek alapján, miféle szervezőelvek szerint. Az sem tudható, hogy egy nemzeti kisebbségi csoportban a domináns népcsoporttal szembeni deklaratív vagy ténylegesen átélt pozitív érzület mennyiben valószínűsíti az alávetettekkel, a még gyöngébbekkel szembeni negatív beállítódások kialakulását. Egyelőre rejtély, hogy régióinkban az uralmi viszonyok dinamikája, az alávetettségek és fölérendeltségek bonyolult összefüggésrendszere mely áttételeken keresztül, milyen emberi diszpozíciókban ölt testet. Ám azt is tudjuk: a rejtélyek arra valók, hogy föltárjuk őket.

Jegyzetek

- 1 *Multietnikus régiók és határmentiség* címmel 1993 nyarán a Teleki László Alapítvány megbízásából nagyszabású adatfölvételre került sor a magyar-román-ukrán, a magyar-szlovák-ukrán, a magyar-szlovák-osztrák és a magyar-osztrák-szlovén hármashatár-régiókban. A hármashatár találkozási pontjaitól meghúzott 30 km sugarú körbe alrégióként (azaz országonként) tíz településről egyenként tíz háztartás adatai kerültek lekérdezésre. Egy régióban tehát három ország 30 településének háromszáz háztartását keresték föl a kérdezőbiztosok. A négy régióban összesen így 120 település 1200 háztartásába sikerült eljutni. A lekérdezésre került strukturált kérdőív főbb témakörei az alábbiak voltak: a háztartás három generációjának mobilitása, gazdasági helyzete, kulturális fogyasztása, nemzeti azonosságtudata és attitűdjei, vallási beállítódása, politikai-közösségi részvétele, társas- és interetnikus kapcsolatai. A kutatás hipotéziseiről, mintavételéről és egyéb kérdésvölvetéseiről ld.: Böhm Antal-Eger György-Hadas Miklós: *Multietnikus régiók és határmentiség. Hármashatár térségek Magyarország és szomszédai viszonylatában*. Budapest 1994. Teleki László Alapítvány. Kézirat.
- 2 Az egyes generációkban értelemszerűen eltérő alcsoportokat képeztem. Így a nagyapáknál két foglalkozási csoportot különböztettem meg: a szakképzetleneket és a szakképzetetteket. Az apáknál három foglalkozási csoportot létesítettem: a szakképzetlenekét, a szakképzetettekét és a szellemiekét. A gyermekeknél négy alcsoportot hoztam létre: a szakképzetlene- két, a szakképzetettekét, a szellemiekét és a diplomásokét.
- 3 Az anyagi modernizáció mutatóit dichotóm, azaz kéttagú változókra bontottam. Eszerint például a nagyapa házában vagy volt fürdőszoba, vagy nem. A házfal pedig vagy vályogból, vagy téglából épülhetett.

- 4 Ebben az esetben is dichotóm változókat képeztem. Miután az adatfölvétel az apa generációjában történt, a háziállat tartására és a videolejátszó birtoklására vonatkozó kérdések a másik két generáció esetében hiányoznak.
- 5 A hierarchikus log-lineáris modellek a változók közötti interakciók matematikai-statisztikai értelemben vett hierarchiáját mutatják meg. Egy hierarchikus modellben a gyengébb interakciós hatásokat a számítógép egymás után szűri ki, s legvégül a legerőteljesebb hatásokat tartalmazó indikátorokból álló modellt hagyja meg. Esetünkben az indikátoraink közötti legerőteljesebb hatás a következő volt: *alrégió apa foglalkozása gyerekek foglalkozása*.
- 6 A korrespondencia-analízis (mely a szakirodalomban „homogeneity analysis” néven is ismert) nominális adatok kvantifikálása révén a kategóriákat numerikus értékkel ruházza föl. A számítógép által elvégzett korrespondencia analízis olyan ábrákat hoz létre, amelyekben az azonos kategóriákba tartozó változók egymáshoz közel, az eltérő kategóriába tartozók egymástól távol helyezkednek el. Más szóval: az elemzőnek az a feladata, hogy megállapítsa, vajon miért kerültek egymáshoz közel, illetve egymástól távol a kutatásában fölhasznált változói és változóértékei.
- 7 Amennyiben természetesen elfogadjuk Bourdieu-nek azt a gondolatát, hogy a kulturálisszimbólikus distinkciók akkor válnak igazán hangsúlyossá, amikor az egyéb, jogilag is kodifikált anyagi vagy foglalkozási elhatárolódási lehetőségek már telítődtek. (Annak tárgyalásától most eltekintek, hogy a szimbólikus distinkciók hogyan váltak újfent jogilag is kodifikált hatalmi viszonyok hordozóivá.) Minderről részletesebben lásd Bourdieu idézett művét, különösen a 145-189. oldalakat!

Irodalom

- Bourdieu, Pierre (1979): *La distinction. Critique sociale du jugement*. Minuit. Paris.
- Mayer, Karl-Ulrich (1990 a): Lebensverlaufe und Sozialer Wandel. *Kölner Zeitschrift für Soziologie und Sozialpsychologie*. Sonderheft 31/1990.
- Mayer, Karl-Ulrich - J. Huinink (1990 6): Alters-, Perioden- und Kohorteneffekte in der Analyse von Lebensverläufen oder: Lexis ade? In: Magnusson, D. (ed.): *Methodological Issues in Longitudinal Research I: Data and General Designs*. Cambridge.

MIKLÓS HADAS

BORDER REGION AND MODERNISATION

MOBILITY PROCESSES AND ATTITUDE AMONG HUNGARIANS IN THE HUNGARIAN-SLOVAKIAN-UKRAINIAN BORDER AREA

Based on an empirical data collection carried out in the Summer of 1993 a total of 443 Hungarian households, this study is an attempt to compare changes which have occurred in the life-styles of three generations of the Hungarian ethnic groups located on each side of the Hungarian Slovakian-Ukrainian triple border. It includes an analysis of the attitudes of the said population as compared of those of other ethnic groups. The Hungarian population of the Slovakian sub-region achieved the highest degree of modernization in every respect. Hungarians in Hungary have a much more positive attitude of members of other ethnic groups. Ethnic

Hungarians are essentially tolerant to the majority nationality of the country they live in, but at the same time they revealed outstandingly negative attitudes towards Gypsies and Arabs.

1. tábla

Az alrégiók összehasonlító adatai (%)

		Magyarország	Ukrajna	Szlovákia
Vallás	Katolikus	26	22	61
	Református	74	78	39
Nagyapa	Szakképzetlen	76	66	60
	Szakmunkás	24	34	40
Apa	Szakképzetlen	43	38	36
	Szakmunkás	41	45	42

	Szellemi	16	17	22
Gyerek	Szakképzetlen	26	18	9
	Szakmunkás	37	45	3R
	Szellemi	23	20	38
	Diplomás	15	17	15
Nagyapa házfala	Vályog	95	95	81
	Tégla	5	5	19
Apa házfala	Vályog	59	66	16
	Tégla	41	-34	84
Apának fürdőszobája	Van	25	17	2
	Nincs	75	83	98
Apának WC-je	Van	34	77	15
	Nincs	66	23	85
Háziállat	Van	30	6	45
	Nincs	70	94	55
Videolejátszó	Van	87	86	65
	Nincs	13	14	35

2. tábla

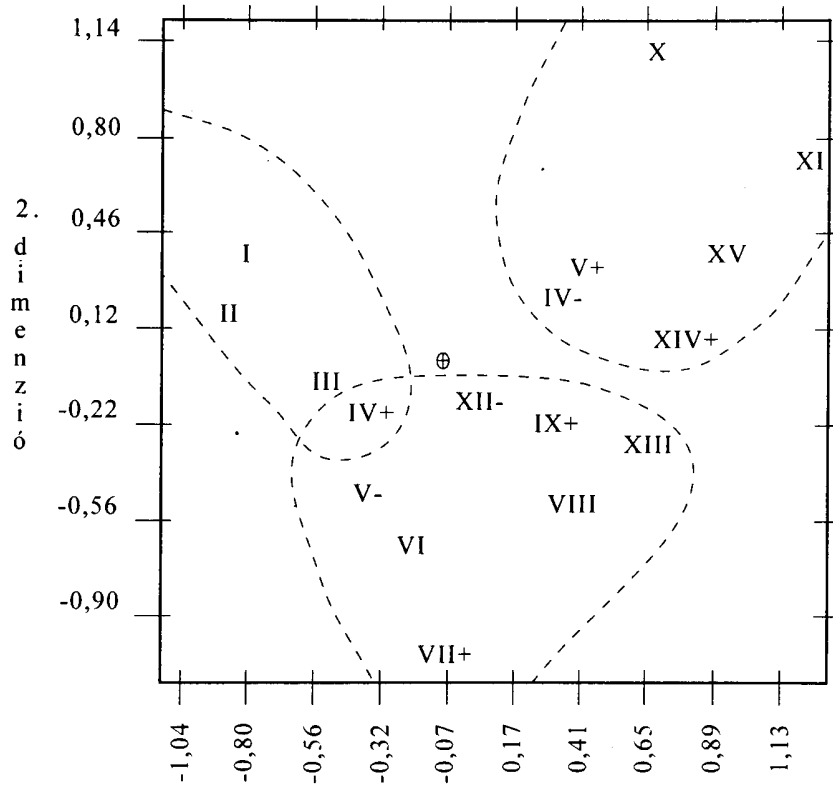
A vizsgált népességattitűdjei egyes népcsoportok iránt (%)

Attitűdök	Magyarország			Ukrajna			Szlovákia		
	-	0	+	-	0	+	-	0	+
Szlovákok	10	27	63	19	42	39	7	24	69
Ukránok	4	35	61	11	23	66	19	19	62
Románok	27	35	37	48	23	29	58	13	29
Cigányok	53	22	25	72	16	12	68	16	16
Zsidók	17	34	49	19	45	35	17	35	47
Amerikaiak	7	30	63	4	37	59	6	26	68
Arabok	26	34	40	40	42	17	56	19	25
Németek	6	30	63	6	37	56	3	12	85
Negatív átlag	18,75			27,37			29,25		
Semleges átlag	30,87			33,12			20,50		
pozitív átlag	50,12			39,12			50,12		
Átlag*	31,37			11,75			20,87		

* Pozitív mínusz negatív, semleges nélkül

1. ábra

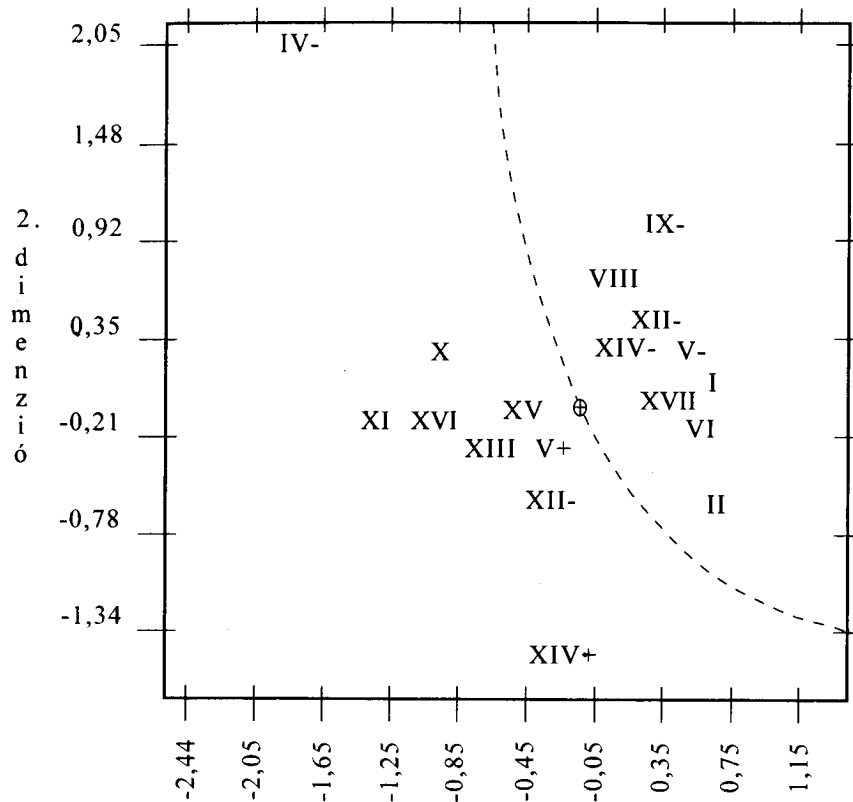
Magyarországi alrégió: a korrespondencia elemzés változóértékei (®= origó)

1. dimenzió			
I	Gyerek szakképzetlen	X	Diplomás gyerek
II	Apa szakképzetlen	XI	Szellemi apa
III	Nagyapa szakképzetlen	XII	Apának van/nincs szabadideje
IV	Van/nincs háziállat		
V	Gyerekeknek van/nincs szabadideje	XIII	Szellemi gyerek
VI	Szakt munkás gyerek	XIV	Van/nincs videoleját szó
VII	Cigányok iránti +/- attitűd	XV	Szakképzett nagyapa
VIII	Szakképzett apa	XVI	Katolikus
IX	Apának fürdőszobája van/nincs	XVII	Református

2. ábra

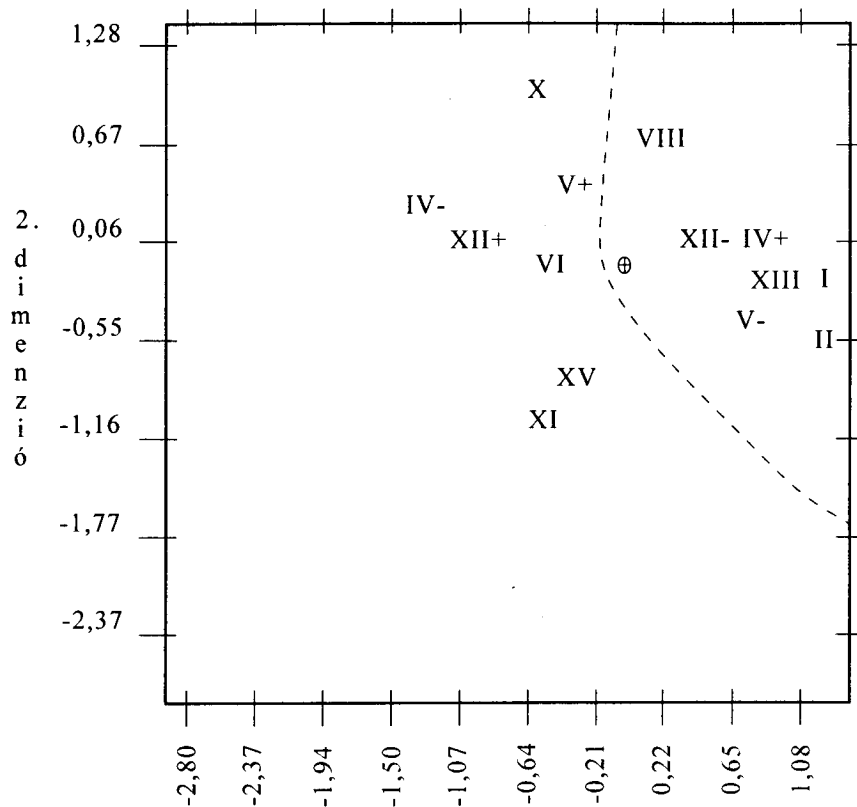
Ukrajnai alrégió: a korrespondencia elemzés változóértékei (® = origó)

	1. dimenzió		
I	Gyerek szakképzetlen	X	Diplomás gyerek
II	Apa szakképzetlen	XI	Szellemi apa
III	Nagyapa szakképzetlen	XII	Apának van/nincs szabadideje
IV	Van/nincs háziállat	XIII	Szellemi gyerek
V	Gyerekeknek van/nincs szabadideje	XIV	Van/nincs videolejátzó
VI	Szakt munkás gyerek	XV	Szakképzett nagyapa
VII	Cigányok iránti +/- attitűd	XVI	Katolikus
VIII	Szakképzett apa	XVII	Református
IX	Apának fürdőszobája van/nincs		

3. ábra

Szlovákiai alrégió: a korrespondencia elemzés változóértékei (® = origó)

	1. dimenzió		
I	Gyerek szakképzetlen	X	Diplomás gyerek
II	Apa szakképzetlen	XI	Szellemi apa
III	Nagyapa szakképzetlen	XII	Apának van/nincs szabadideje
IV	Van/nincs háziállat		
V	Gyereknek van/nincs szabadideje	XIII	Szellemi gyerek
VI	Szakk munkás gyerek	XIV	Van/nincs videolejátzó
VII	Cigányok iránti +/- attitűd	XV	Szakképzett nagyapa
VIII	Szakképzett apa	XVI	Katolikus
IX	Apának fürdőszobája van/nincs	XVII	Református